

**BUXORO
AGRO KLASTER**

QISHLOQ XO'JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

2021 yil 30 noyabr

Buxoro – 2021

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
IQTISODIYOT VA TURIZM FAKULTETI
“IQTISODIYOT” KAFEDRASI

QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI
SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION
YONDASHUVLAR
Respublika ilmiy-amaliy anjumani
MATERIALLAR TO‘PLAMI
2021 yil 30 noyabr

"ФОРМИРОВАНИЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ КЛАСТЕРОВ В
СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ: ЭКСПЕРИМЕНТЫ, РЕЗУЛЬТАТЫ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ"
СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Республиканской научно-практической конференции
30 ноября 2021 года

«Durdona» nashriyoti
Buxoro – 2021

УДК: 631.1:339.13(575.1)

Qishloq xo'jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yondashuvlar. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. 2021 yil 30 noyabr: - Buxoro : "Sadriiddin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2021.-272 b.

Dasturiy qo'mita: i.f.d. prof., O.X. Xamidov, DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.d. prof, B.N. Navro'z-Zoda, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, i.f.n., dots., A.T. Jo'rayev, i.f.n., dots., N.S. Ibragimov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov

Tashkiliy qo'mita: DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, O',U, Rashidov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, katta o'qituvchilar: S.S. Davlatov, A.D. Qudratov, N.F. Odinayeva.

“Qishloq xo'jaligida klaster tizimini rivojlantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yunalishlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani to'plamiga yetakchi olimlar, professor-o'qituvchilar, katta ilmiy xodim-izlanuvchilar, mustaqil izlanuvchilar ilmiy tadqiqot ishlari doirasida ilmiy maqolalari va ma'ruza tezislari kiritilgan. Mazkur anjuman qishloq xo'jaligida klasterni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash, klasterlar faoliyatini tashkil qilish va rivojlantirishning huquqiy – me'yoriy asoslarini takomillashtirish, Klaster tizimida fermer xo'jaliklarini samarali va barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash yo'llarini aniqlash maqsadida Buxoro davlat universitetining Iqtisodiyot va turizm fakulteti “Iqtisodiyot” kafedrasida anjuman materiallari to'planib nashr etilgan.

To'plam i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev umumiy tahriri ostida chop etildi.

To'plam Buxoro davlat universiteti ilmiy-texnikaviy kengashi tomonidan chop etishga tavsiya etilgan.

Taqrizchilar:

1. Azimov B – Buxoro muxandislik texnologiya instituti dotsenti, i.f.n.
2. Xo'jaqulov X.D. – Toshkent moliya instituti professori, i.f.d.

Mazkur to'plamga kiritilgan ilmiy ishlar va g'oyalar mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar, sanalarning aniqligiga hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning shaxsan o'zlari mas'uldirlar.

Мева-сабзавотлар экспортини фитосанитария карантини ва стандартлаштириш ва сертификатлаштириш масаласида:

- экспорт географиясини кенгайтириш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солиш учун Давлат фитосанитария инспекцияси томонидан мева-сабзавот маҳсулотлари экспортини перспектив давлатларга (Европа Иттифоқи, Хитой, Япония, Корея, Ҳиндистон, Бирлашган Араб Амирликлари, АҚШ, Буюк Британия, Исроил, Австралия, Шимолий Африка, Шимолий ва Жанубий Америка қитъаларидаги давлатлар) йўналтириш учун аввало улар билан Фитосанитария масаласи бўйича икки томон, яъни экспортёр ва импортёр давлатлар ўртасида фитосанитария объекти, карантин зоналари бўйича келишув шартномалари имзолашини ташкиллаштириш;

- Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Ўсимликлар карантини бош давлат инспекцияси мамлакатимиз мева-сабзавот маҳсулотлари экспорти учун перспектив бўлган давлатлар билан ўсимлик маҳсулотлари экспорти ва импорти бўйича фитосанитария келушувларини аниқ белгиланган график асосида узлуксиз (муддати тугашининг олдини олиб, олдиндан қайта тузиб бориш шarti билан) тузиб бориши;

- Ўзбекистон Республикаси —Ўзстандарт агентлигига мева-сабзавот маҳсулотларини экспорти бўйича перспектив давлатлар (Халқаро —ISO22000:2005, —FSSC 22000 ва Европа бозорлари учун қишлоқ хўжалиги амалиёти —Global GAP) стандартлари талабларига мувофиқликни солиштириб, мавжуд камчиликларни бартараф қилиш ва миллий стандарт талабларини уларга уйғунлаштириш;

- мева-сабзавот маҳсулотларини экспорт қилинаётган давлатлар эстетик ва гигиена талаби асосида маркировкалаш ва кодлаштириш;

- маҳсулот таркибидаги захарли моддалар қолдигини Республика давлат санитария-эпидемиология назорат маркази томонидан экспорт қилинаётган давлатлар талаби асосида келишув шартномаларини тузган ҳолда, санитария назорати тартибларини олиб боришни ташкил этиш;

- Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Ўсимликлар карантини бош давлат инспекциясига фитосанитар сертификатларни беришда экспортёр корхоналарга —ягона дарча усулини қўллаган ҳолда вазифалар юклатилиши керак. Мева-сабзавот маҳсулотларини экспорти географиясини кенгайтиришда:

Маълумки, мева-сабзавот маҳсулотларини экспорти географиясини кенгайтириш масаласи, асосан, 2 йўналишни қамраб олади: ҳўл мева экспорти ва қайта ишланган мева-сабзавоти маҳсулотлари экспортини қамраб олади. Жаҳон бозорида ҳўл ва қайта ишланган мева маҳсулотлари экспортини географик тарқалишини мақсадли сегментларини ўрганиб, салоҳиятли бозор бўйича маҳсулотларни позициялаш (жойлаштириш) бўйича маълумотлар базасини ташкил қилиш ва уни ўрта ва узоқ давр учун стратегиясини ишлаб чиқишдан, ҳўл мева маҳсулотлари экспорти йўналишлари бўйича сотиш картасини тузиш ва у асосида экспорт кенгайтириш ва камайиши мониторингини олиб бориш, мева-сабзавот маҳсулотлари экспорти ассортиментини кенгайтириш учун замонавий тара, қадоқлаш ва белгиловчи (маркировка) технологияларини мамлакатимизга олиб кириш ва 5 йил мобайнида фойдаланишда молиявий, божхона ва солиқлар масаласида имтиёзлар бериш (молиявий ресурслар ва банк кредитлари беришда) ва рағбатлантириш ҳамда унга халқаро донорлар маблағлари ҳамда инвестицияларни жалб этишдан иборат.

Ушбу таклифлар асосида мамлакатимиз мева-сабзавот маҳсулотларини экспорт салоҳиятини такомиллаштириш Ўзбекистон Республикаси Президенти фармон ва қарорларини ҳамда Вазирлар Маҳкамаси қарорларида қўйилган мамлакатимиз экспорт салоҳиятини ошириш билан боғлиқ вазифаларни хал қилиш имконини беради.

ЎЗБЕКИСТОНДА АГРОТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЯНГИ НОРМАТИВ- ХУҚУҚИЙ ИМКОНИАТЛАРИ

Жўраева Зилола Туробовна

Бухоро давлат университети катта ўқитувчиси

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 9 февралдаги ПФ-6265-сонли «Ўзбекистон Республикасида ички ва зиёрат туризмни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисидаги Фармони» эълон қилинди.

Мазкур фармон Ўзбекистон Республикасида туризмнинг энг асосий турларидан ҳисобланадиган ички туризм соҳасини ривожлантиришда қўйилган қадамлардан бири, деб айтиш мумкин. Чунки, ички туризмни ривожлантирмай туриб, халқаро миқёсда туристларни жалб қилиш имконияти бўлмайдди. Ички туристик имкониятларимиз анча кенгдир.

Шуни таъкидлаш керакки, мазкур фармон 2020 йил 10 июлдаги 433- сонли «Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини тиклаш ва ривожлантириш учун қулай шарт-шароитларни яратиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорнинг мантиқий давоми сифатида хизмат қилади.

Фармон 26 бўлимдан иборат бўлиб, республикада туризм бозорининг турли сегментларига йўналтирилган туризм маҳсулоти ва хизматларини диверсификация қилиш, уларнинг рақобатбардошлигини янада ошириш, мақбул ва қулай ички ва халқаро зиёрат туризми муҳитини яратиш, транспорт йўналишларини кенгайтириш, транспорт хизматлари сифатини ошириш, туризм маҳсулотларини кенг тарғиб қилиш, шунингдек, мамлакатимизнинг саёҳат ва дам олиш учун хавфсиз манзил сифатидаги имижини мустаҳкамлаш мақсадида бир қатор вазифаларни амалга оширишни кўзда тутди.

Ўзбекистон Республикаси туризм тармоғини ривожлантириш учун реал имкониятларга эга. Юртимиз тарихий ёдгорликлари, бой маънавий ва маърифий мероси билан машҳур бўлиб, 7500 дан ортиқ тарихий объектлар ЮНЕСКО рўйхатидан ўтказилган.

Бухоро вилоятида туристларга хизмат кўрсатувчи мавжуд асосий инфраструктура объектлари ҳақидаги маълумотларни таҳлил этадиган бўлсак, 2020 йил бошида меҳмонларни жойлаштириш воситалари 337 та, транспорт воситалари 179 та, овқатлантириш объектлари 73 та, 360 та масжид ва 80 та мадраса фаолият юритади. Бу объектлардан самарали фойдаланиш учун имкониятлар мавжуд.

Рақамларга эътибор қаратадиган бўлсак, 2019 йилда аввалги йилга нисбатан Бухоро вилоятига ташриф буюрувчилар сони 3640918 кишини ташкил этиб, олдингига нисбатан 45 фоизга ўсиш бўлган. 2020 йилда эса бутун дунё миқёсида туризм катта зарар билан чиқди.

Коронавирус пандемияси даврида нафақат халқаро, балки ички туризмнинг нафақат фойда кўриши, балки аксинча, зарарга ишлаши оқибатларини бартараф этиш, туризмни аввалги кўрсаткичларини тиклаш мақсадида бу фармоннинг амалда қўлланилиши катта аҳамиятга эга, деб ҳисоблаймиз.

Айниқса, агротуризм имкониятларини очиб беришда мазкур фармон муҳимдир. Чунки, туризмнинг мазкур йўналишида халқимизнинг тажрибаси анча юксакдир. Бевосита туристларга хизмат кўрсатиш билан шуғулланувчи тадбиркорлик субъектлари фаолиятини рағбатлантириш мақсадида иқтисодий қўллаб-қувватлаш чораси сифатида туроператорлар, турагентлар, жойлаштириш воситалари учун қўйидаги имтиёзлар берилиши кўзда тутилган бўлиб, қишлоқ туризмни рағбатлантиришда ҳам ўз ўрнига эгадир:

- фойда солиғи ставкасини белгиланган ставкага нисбатан 50 фоизга камайтириш;
- 10 кишидан иборат хорижий туристик гуруҳлар учун Ўзбекистон Республикасида тур ташкил этиш ва уларнинг жойлаштириш воситаларида камида беш кеча тунаб қолиши

шарти билан туроператорларнинг авиа ва темир йўл чипталари бўйича харажатларини чипта нархининг 30 фоизи миқдорида қисман субсидиялаш;

➤ юридик шахслардан олинадиган ер солиғи ва юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўлашдан озод қилиш;

➤ улар томонидан тўланадиган ижтимоий солиқни камайтирилган ставкада 1 фоиз миқдорида белгилаш;

➤ 2021 йил 1 мартдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси фуқаролари ва Ўзбекистон Республикасида доимий яшовчи фуқаролиги бўлмаган шахслардан жойлаштириш воситасида, улар яшаган ҳар бир кун учун Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган миқдорда туристик (меҳмонхона) йиғим ундирилади. Бунда, туристик (меҳмонхона) йиғим ички туризмни тарғиб қилиш ва рағбатлантириш, туризм мавсуми паст бўлган даврда жойлаштириш воситаларининг бандлигини таъминлашга қаратилган чора-тадбирларни молиялаштиришга йўналтирилади;

➤ хорижий авиакомпанияларнинг Индонезия, Бангладеш ва Малайзия мамлакатларидан хорижий туристларнинг Ўзбекистон Республикасига саёҳатларини ташкил этишга қаратилган ҳамда “Умра+” дастури доирасидаги Ўзбекистон Республикасига авиапарвозлари, кўниш ва учиб хавфсизлиги қоидаларидан ташқари, тўсқинликсиз амалга оширилади;

➤ 2021 йил 31 декабрга қадар туроператорлар, турагентлар ва жойлаштириш воситаларига нисбатан ташқи савдо операциялари бўйича муддати ўтган дебитор қарздорлик учун жарималар қўллаш тўхтатилади.

Аҳолининг халқаро ва ички туризмга жалб қилиниш салоҳиятини ошириш учун миллий ва умумхалқ байрамларни нишонлаш тизимида имкониятларни кўпайтириш мақсадида:

➤ Наврўз умумхалқ байрами, Мустақиллик куни ва Янги йил байрами ҳамда Рамазон ҳайити (Ийд ал-Фитр) ва Қурбон ҳайити (Ийд ал-Адҳа) диний байрамларини нишонлаш даврида қўшимча ва кўчириш ҳисобига ишланмайдиган кунлар уч кундан кам бўлмаган муддатга белгиланади. Бунда дам олиш кунларининг кўпайишига ҳисобига кейинчалик самарали ишлаш имконияти ошишига эришилади.

➤ Беш иш кунидан кам бўлмаган “оилавий саёҳат таътили” тизими жорий қилинади. Бу эса ўз навбатида ҳам кадриятларнинг чуқурлашувига, ҳам қариндошлар, коллектив аъзолари ўртасида иноқликнинг кучайишига ёрдам беради.

Фармонда кўзда тутилган тадбирлар орасида эътиборга молик яна қуйидаги жиҳатларни таъкидлаш ўринлидир:

➤ 2021 йил 1 мартдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кирган кундан эътиборан 10 кунлик муддатга ўз ёки учинчи мамлакатга учиб авиачиптасини тақдим қилган Баҳрайн Қироллиги, Қатар Давлати, Қувайт Давлати, Уммон Султонлиги ва Хитой Халқ Республикаси, шу жумладан Хитой Халқ Республикасининг Гонконг ва Макао махсус маъмурий ҳудудлари фуқаролари учун визасиз режим жорий этилди.

➤ Фармонда кўзда тутилган тадбирларни амалга ошириш мақсадларига ёрдам берувчи етук мутахассис кадрларни тайёрлаш масаласига катта эътибор қаратиш лозим. Шу мақсадда 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб “Ипак йўли” туризм халқаро университети, Тошкент давлат иқтисодиёт университети, Бухоро ва Термиз давлат университетларида “зиёрат туризми”, “транспорт логистикаси” ва “ижодий саноат” (creative industry) магистратура мутахассисликларида кадрлар тайёрлаш тизимини йўлга қўйиш тўғрисидаги таклифи маъқулланди.

Биз бунга қўшимча сифатида агротуризм соҳасида магистрантлар тайёрлаш дастурларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш зарурлигини таъкидлаймиз.

Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмита, Фанлар Академияси, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон халқаро ислом академияси ва Имом Бухорий халқаро илмий-тадқиқот маркази билан биргаликда уч ой муддатда буюк аллома ва уламоларимиз, айниқса, Имом

II ШЎБА. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ИХТИСОСЛАШГАН КЛАСТЕРЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ҲОЛАТИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ ... 61

Бозорбоева Зарнигор Гулмирза қизи. ҒАЛЛАЧИЛИК КЛАСТЕРИ ТИЗИМИДА ХАРАЖАТЛАР ҲИСОБИНИНГ ТАШКИЛИЙ –УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61
Д.Ш.Явмутов. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК КЛАСТЕРЛАРИ – ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ШАКЛИ СИФАТИДА	63
Hamroyev Halim Roziqovich. O‘ZBEKISTONDA KLASTERLASH SIYOSATINING ASOSIY MAQSAD VA VAZIFALARI.....	65
A.J.Abdulloev. QISHLOQ XUJALIGIDA KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVASION OMILLARI.....	67
Бобожонов Дилшод Маҳмудович. БУХОРО ВИЛОЯТИДА ПАХТА-ТЎҚИМАЧИЛИК КЛАСТЕРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
Амиркулов Шухрат Олимович. АГРАР СОҲАДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ШАКЛЛАНИШ ВА РИВОЖЛАНИШ АЛГОРИТМИ.....	73
Давлатов Сухроб Сайитжонович. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ МОҲИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ.....	75
Сайфуллоев Ойбек Олимович. АГРОТУРИЗМ КЛАСТЕРЛАРИ - ҚИШЛОҚ ҲУДУДЛАРИНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА	79
Niyozova I.N., Toyirov N. RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA AGROSANOAT KLASTERLARINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	81
Рахмонова Барно Сохибжоновна. МИНТАҚАМИЗДА ЁНФОҚЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	83
Fuzaylova Nigina Khakimovna. SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRO-TOURISM IN FOREIGN COUNTRIES AND UZBEKISTAN.	86
Sayfullayeva Madina Sirojiddinovna. ESTABLISHMENT OF AGRITOURISM CLUSTERS IN UZBEKISTAN BASED ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE TOURISM.....	87
Qulliyev Oxunjon Anvar o‘g‘li. KLASTER-RAQOBATDA YUTIB CHIQUISHNING ENG OQILONA YO‘LI.....	89
Bababekova D. Sh., Aminova N. B. IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TURISTIK LOGISTIKA	90
Kamolov X.Z. QISHLOQ XO‘JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ORQALI TURIZM SANOATINI RIVOJLANTIRISH	92
Dilmonov Q.B., Hakimova Sh. JONDOR TUMANIDA PAXTACHILIK KLASTERLARINI TASHKIL ETISHNING O‘ZIGA XOS YO‘LLARI.....	94
Yuldasheva Komila. QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH HOLATI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	97
Гиязов Б. Б. ЎЗБЕКИСТОНДА АГРОКЛАСТЕРЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЗАРУРАТИ	99
Шодиев Бекзод Тўлқинович. ҚОРАКЎЛЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ТАШКИЛИЙ, ИҚТИСОДИЙ, ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОЙ ВА ЭКОЛОГИК ЖИҲАТДАН УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	101
Bakayeva M.A., Abdullayeva N. N. Qishloq xo‘jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish holati va rivojlantirish istiqbollari.....	104
Қосимов Жаҳонгир. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА МЕВА-САБЗАВОТ КЛАСТЕРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	105
Boltayeva Sh.B., Mardonova Ozoda. Klaster nazariyasi va ularning faoliyati	108
Normamatov I.B., Pardayeva M.U. QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA KLASTER MODEL VA UNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI... ..	109
М.М.Яхяев. МАМЛАКАТИМИЗДА ЯЙЛОВ ЧОРВАЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЗАРУРИЯТИ ВА УНДА ҚОРАКЎЛЧИЛИКНИНГ ЎРНИ	112
С. Ф. Салимова. ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЕ КЛАСТЕРОВ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	114